

ТРАВМА І ПАМ'ЯТЬ: ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ НА КОЛЕКТИВНУ ПСИХОЛОГІЮ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

TRAUMA AND MEMORY: THE IMPACT OF HISTORICAL EVENTS ON THE COLLECTIVE PSYCHOLOGY OF CONTEMPORARY UKRAINE

У статті досліджено травматичні історичні події, які мали найбільший вплив на колективну психологію України, такі як Голодомор 1932–1933 рр., Друга світова війна, радянська окупація, Майдан та Революція гідності. Проаналізовано, як історичні події та їхні травматичні наслідки відображаються у колективній пам'яті сучасної України. Також досліджено психологічні наслідки історичних подій, а саме: питання, пов'язані з колективною тривогою, посттравматичним стресовим розладом, колективною винною відповідальністю, травмою поколінь та проявами цих ефектів у побутовому та міжособистісному рівні. Вивчено, як травматичні історичні події формують національну ідентичність та свідомість Українського народу. Це включає розгляд впливу історичної травми на формування понять про себе, свою культуру, національну гордість, стійкість та сприйняття інших народів. Травматичні історичні події в Україні впливають на формування національної самосвідомості, ідентичності та сприйняття власної ролі в історії. Вони впливають на сприйняття та стосунки з іншими народами, формуючи історичну пам'ять та стереотипи. Ці травматичні події мають значний вплив на розвиток громадянського суспільства та активну громадянську участь. Травматичні історичні події спонукають українців до боротьби за права та свободи, а також до розвитку громадських організацій та ініціатив. Вони стимулюють громадянську активність та залучення до різних соціальних рухів, спрямованих на поліпшення суспільства. Такі події можуть послужити каталізатором для розвитку демократичних процесів, змін у політичному полі та побудови громадянського ладу. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення програм психологічної підтримки та реабілітації постраждалих від травматичних подій.

Ключові слова: колективна тривога, посттравматичний стресовий розлад, колективна вина, національна свідомість, ідентичність.

The article explores traumatic historical events that have had the greatest impact on the collective psychology of Ukraine, such as the Holodomor of 1932–1933, World War II, Soviet occupation, the Maidan protests, and the Revolution of Dignity. It examines how historical events and their traumatic consequences are reflected in the collective memory of modern Ukraine. The psychological effects of these historical events are also investigated, including issues related to collective anxiety, post-traumatic stress disorder, collective guilt, intergenerational trauma, and their manifestations in everyday life and interpersonal relationships. The study examines how traumatic historical events shape the national identity and consciousness of the Ukrainian people. This includes exploring the influence of historical trauma on self-perception, cultural identity, national pride, resilience, and the perception of other nations. Traumatic historical events in Ukraine influence the formation of national self-awareness, identity, and the perception of one's role in history. They also affect perceptions and relationships with other nations, shaping historical memory and stereotypes. These traumatic events have a significant impact on the development of civil society and active civic engagement. They motivate Ukrainians to fight for rights and freedoms and contribute to the development of civil organizations and initiatives. They stimulate civic activism and engagement in various social movements aimed at improving society. Such events can serve as catalysts for the development of democratic processes, political change, and the construction of a civic order. The findings of the research can be utilized in the development of programs for psychological support and rehabilitation for those affected by traumatic events.

Key words: collective anxiety, post-traumatic stress disorder, collective guilt, national consciousness, identity.

УДК 930.159.9
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.50.29>

Неділько В.В.

старший викладач кафедри теоретичних дисциплін
Коледж хореографічного мистецтва
«Київська муніципальна академія танцю імені Сержа Лифаря»

Бобровник Ю.В.

завідувач відділення народної хореографії,
викладач хореографічних дисциплін
Коледж хореографічного мистецтва
«Київська муніципальна академія танцю імені Сержа Лифаря»

Вступ. Колективна психологія нації неминує формується під впливом історичних подій, зокрема тих, які залишили глибокий слід у серцях людей. У випадку сучасної України її історія відзначена низкою значних подій, які не тільки сформували її ідентичність, а й глибоко позначилися на її колективній психології.

Історичний наратив України переповнений не лише моментами стійкості, а й глибокою травмою. Від боротьби за незалежність до руйнівних голодоморів, від іноземних окупацій до катастрофи Чорнобиля ці події не тільки спричинили великі страждання, а й залишили незабутні сліди в колективній пам'яті Українського народу. Відбитки цих історичних травм звучать через покоління, впливаючи на сприй-

няття українцями себе, свого суспільства та свого місця у світі.

У випадку України пам'ять про історичні події переплітається з національною свідомістю, служачи джерелом гордості, стійкості і нагадуванням про зроблені жертви. Водночас травматичні спогади можуть виявитися по-різному, впливаючи на окремих осіб і суспільство у цілому. Колективна психологія сучасної України формується не лише через самі історичні події, а й через способи, якими вони згадуються, вшановуються та тлумачаться.

Окрім того, вплив історичних подій на колективну психологію виходить за межі пам'яті. Він впливає на соціальні та культурні установки,

політичні ідеології, міжпоколінні відносини та сприйняття зовнішнього світу.

Досліджуючи цю тему, ми можемо зрозуміти важливість визнання історичної травми, підтримки процесу відновлення та створення колективного нарративу, що сприяє єдності, стійкості та спільній візії майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Травматичні історичні події грають значну роль у формуванні колективної психології сучасної України. Конкретні події, такі як Голодомор 1932–1933 рр., Друга світова війна, радянська окупація, Майдан та Революція гідності, мають непередбачуваний вплив на національну свідомість та ідентичність Українського народу.

Голодомор 1932–1933 рр. – геноцидний, штучно створений голод, що спричинив смерть мільйонів українців, переважно сільського населення. Голодомор був результатом політики радянського режиму, який уживав різноманітні заходи для контролю над сільським господарством та вивезення продовольства з України.

Ця трагедія стала символом несправедливості, жорстокості та страждань Українського народу. Голодомор закарбувався у пам'яті українців як символ геноциду, який наклав великий відбиток на національну свідомість. Він посилив прагнення до визнання правди про цю трагедію та зміцнив національну єдність нашого народу.

Пам'ять про Голодомор стала важливим складником української ідентичності, що сприяє збереженню пам'яті про жертви, вшануванню їх пам'яті та забезпечує національне прагнення до свободи та справедливості. Голодомор також став приводом для проведення наукових досліджень, створення музеїв та пам'ятних комплексів, які покликані зберегти пам'ять про цю страшну трагедію [2, с. 56].

Подолання наслідків Голодомору та визнання його як геноциду є важливими завданнями для України. Це допомагає не лише зцілити колективну психологію суспільства, а й забезпечує національну свідомість та сприяє побудові справедливого і гармонійного суспільства.

Друга світова війна, яка відбувалася на Українській землі, призвела до втрати мільйонів життів та нищення національної інфраструктури.

Український народ став жертвою як нацистського режиму, так і тоталітарної системи Радянського Союзу. Війна стала випробуванням для нації, яка мужньо протистояла окупантам, боролася за свою незалежність та свободу. Воїни з усіх куточків України вступали в ряди партизанських загонів, визвольних армій, допомагали антинацистському опору [7].

Наслідки війни для колективної психології були величезними. Втрати близьких, горе, голод, розлука та травми надовго залишили

відбиток у серцях тих, хто пережив ці страшні події. Війна спричинила тривогу, страх та надзвичайну напругу у суспільстві.

Однак в Українському народі завжди жила надія на краще майбутнє. Після війни було відновлено руйнівні наслідки, відроджувалися міста та села, але подолання психологічних травм вимагало часу та зусиль. Важливими аспектами були згуртування нації, віра у свої сили та спільна боротьба за будівництво мирного та процвітаючого суспільства.

Радянська окупація та репресії також залишили величезний слід у колективній пам'яті українців. Масові політичні репресії, масові виселення та голодомори стали символами жорстокості тоталітарного режиму та призвели до багаторічного травматичного досвіду.

Важливо зазначити, що Майдан та Революція гідності як важливі історичні події, що відбулися у 2013–2014 рр., також мають значний вплив на колективну психологію України. Ці події стали проявом бажання народу до свободи, демократії та європейської інтеграції, але також призвели до серйозних страждань, втрати життів і травматичних подій. Майдан став символом національного протесту і боротьби за гідність, а його наслідки суттєво вплинули на подальший розвиток українського суспільства [4, с. 26–27].

Протестувальники мирно виступали за свої права, вимагаючи політичних, економічних та соціальних реформ. Проте ці події також призвели до насильства, репресій та трагічних смертей, що спричинило травму і розлад у суспільстві.

Революція гідності суттєво змінила колективну психологію України. Вона згуртувала народ і показала, що спільна боротьба може призвести до змін. Ці події викликали емоційні реакції, які змінили свідомість та світогляд багатьох людей. Вона посилила віру у власну силу та визначила шлях розвитку України як демократичної, суверенної та європейської країни.

Окрім згаданих, існує безліч інших історичних подій, які викликали широкомасштабну травму серед українського населення. Це можуть бути масові політичні репресії, геноциди, війни, терористичні акти, природні катастрофи та інші події, які змінили життя та світогляд людей.

Як уже було зазначено, історичні події та їхні травматичні наслідки глибоко впливають на колективну пам'ять сучасної України. Вони втілені в спогадах, легендах, пам'ятниках, музеях та культурних традиціях народу. Ці події стають складовою частиною національної ідентичності та формують свідомість українського суспільства [1, с. 92–93].

Травматичні історичні події переносяться через покоління, передаються від батьків до

дітей, від старших до молодших. Сімейні оповідання, особисті свідчення, література, мистецтво та культурні вирази виконують важливу роль у збереженні пам'яті та передачі історії.

Ці історичні події впливають на сприйняття сучасних проблем та визначають спрямованість суспільства. Вони формують колективну свідомість, включаючи цінності, переконання, ставлення до влади, територіальну ідентифікацію та національну гордість. Часто історичні події викликають глибокі емоційні відгуки, такі як горе, гнів, обурення або надія, які перетворюються на важливі мотиви дії та активну громадську участь [3, с. 64].

Окрім того, історичні події можуть мати вплив на політичні, соціальні та економічні реалії сучасної України. Вони допомагають формувати уявлення про справедливість, права людини, демократію та соціальну справедливість, особливо під час війни.

Також історичні події та їхні травматичні наслідки відображаються у політичному, культурному й освітньому контекстах. У політичній сфері історичні події можуть стати предметом політичної риторики, використовуватися для маніпуляцій або створення політичних альянсів. Особливо актуальним це стає у контексті конфліктів, регіональних суперечок або геополітичних інтересів.

У культурному аспекті історичні події відображаються у літературі, мистецтві, кіно та інших культурних формах. Вони надихають на творчість та стають матеріалом для роздумів про сутність людського буття, мораль та справедливість. Через мистецтво історія оживає і набуває емоційного зв'язку з глядачем або читачем, спонукаючи до рефлексії та зміни світогляду [5, с. 23–24].

Освітній аспект також відіграє важливу роль у відображенні історичних подій у колективній пам'яті. Вивчення історії дає змогу розуміти причини і наслідки минулих подій, формує аналітичне мислення та критичне ставлення до інформації. Важливо забезпечити об'єктивне та багатогранне вивчення історії, щоб зрозуміти різні перспективи та уникнути маніпуляцій або ідеологічних спрощень [7].

Травматичні історичні події мають значний вплив на психологію українського суспільства, викликаючи різні психологічні наслідки. Деякі з них включають:

- колективну тривогу. Травматичні події можуть створювати загальну атмосферу тривоги та нестабільності. Люди можуть відчувати постійний страх, незахищеність та небезпеку;

- посттравматичний стресовий розлад. Багато осіб, які пройшли через травматичні події, можуть відчувати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Це стан, що характеризується повторними спогадами, кошмарами, тривожністю, депресією та іншими

симптомами, що виникають після травматичного досвіду;

- колективну відповідальність. Після травматичних подій, таких як війни або масові порушення прав людини, у суспільстві може виникнути почуття колективної вини або відповідальності. Люди можуть почувати себе відповідальними за події, навіть якщо не мали прямого зв'язку з ними, що може призводити до покаяння, самозвинувачень та внутрішньої конфліктності;

- травму поколінь. Травматичні події можуть передаватися через покоління, впливаючи на ментальне благополуччя прийдешніх поколінь. Покоління, що народилося після травматичних подій, можуть відчувати вплив цих подій через спадкову пам'ять, сімейні оповідання та культурні традиції [6, с. 88–89].

На побутовому та міжособистісному рівнях можуть виявлятися різні прояви психологічних наслідків травматичних історичних подій:

- підвищена вразливість та чутливість. Люди, які пережили травматичні події, можуть бути більш уразливими до стресу та емоційної напруги. Вони можуть реагувати на звичайні ситуації зі збільшеною тривогою, підвищеною чутливістю та реакціями на подразники, які нагадують про травму;

- посттравматичні симптоми відновлюються. Певні події, запахи, звуки або ситуації можуть викликати повторні спогади та симптоми, пов'язані з травматичним досвідом. Це може включати флешбеки, гіпервигляд і збудженість [3, с. 65].

Травматичні події можуть впливати на спосіб, яким Український народ сприймає себе і свою ідентичність. Вони можуть формувати почуття самосвідомості, національної гордості та сприйняття своєї ролі в історії. Травматичні події також можуть впливати на сприйняття та ставлення до інших народів. Вони можуть формувати історичну пам'ять, стереотипи та стосунки з іншими націями, які можуть бути сприйняті як союзники, супротивники або свідки минулих травм. Травматичні історичні події мають потужний вплив на розвиток громадянського суспільства та суспільних рухів у сучасній Україні. Ці події викликають активну громадську участь, боротьбу за права та свободи, розвиток громадських організацій та ініціатив [7].

Висновки. Отже, дослідження впливу історичних подій на колективну психологію сучасної України свідчить про те, що травматичні історичні події мають значний вплив на українське суспільство. Ці події створюють глибокі емоційні рани та травми, які впливають на національну свідомість, ідентичність та сприйняття себе та інших народів.

Травматичні історичні події спонукають до виникнення колективної тривоги, посттрав-

матичного стресового розладу та колективної відповідальності. Вони формують почуття національної гордості, стійкості. Окрім того, вони впливають на політичні настанови, ідеології, взаємини з іншими національностями, громадянське суспільство та суспільні рухи.

Існує потреба в подальших дослідженнях, щоб глибше розуміти вплив травматичних історичних подій на колективну психологію сучасної України. Дослідники можуть зосередитися на таких аспектах, як:

- аналіз впливу травматичних історичних подій на політичну та соціальну ситуацію в Україні;

- дослідження впливу травматичних історичних подій на молоде покоління, визначення ролі історичної травми у формуванні світогляду, цінностей та ідентичності української молоді.

Практична значущість результатів дослідження впливу травматичних історичних подій на колективну психологію сучасної України полягає у їх використанні для розроблення ефективних стратегій подолання травми та побудови здорового суспільства.

Результати дослідження можуть бути використані для розроблення програм психологічної підтримки та реабілітації постраждалих від травматичних подій. Це можуть бути програми психотерапії, групові сесії, тренінги зі стресового менеджменту та інші інтервенційні заходи, спрямовані на поліпшення психічного стану та забезпечення психологічної підтримки тим, хто відчуває наслідки травми.

Дослідження можуть допомогти українському суспільству стати свідомими своєї історії, зрозуміти власні потреби і цінності та розвивати здорову політичну й соціальну культуру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горностаї П.П. Колективна травма та групова ідентичність. *Психологічні перспективи. Спеціальний випуск: Актуальні проблеми психології малих, середніх та великих груп. Проблема цілісності суспільства, групи та особистості*. 2012. Т. 2. С. 89–95.
2. Горностаї П.П. Колективна травма як проблема соціальної та політичної психології. *Проблеми політичної психології*. 2018. № 21(1). С. 54–68.
3. Міхно Н.К. Проекції культурної травми в просторі повсякденності: до питання візуальної презентації дискурсу війни в міському просторі. *Габітус*. 2020. Вип. 11. С. 61–66.
4. Суший О.В. Проблема колективної травми в українському соціумі та пошук стратегій її опанування. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2014. № 6(74). С. 18–32.
5. Суший О. Проблема колективної травми в українському соціумі та пошук стратегій її опанування. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2014. Вип. 6(74). С. 18–32.
6. Яремчук О.В. Історична психологія: націєтворчий потенціал : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.
7. Лубківський І. Колективна травма українців: її позитивні та негативні наслідки, що з нею робити і навіщо. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/02/12/235552/> (дата звернення: 22.06.2023).